

Preek gehouden tijdens de cantatedienst
op 30 januari 2022
in de Westerkerk Amsterdam
Romeinen 13: 8-12 en Mattheüs 8: 23-27
door dr. Cristina Pumplun

Al ben ik er inmiddels wel een beetje aan gewend, toch kan me elk jaar weer onaangenaam overvallen: de groeiende stapel afgetuigde kerstbomen bij de kerstboom-wegbreng-plek om de hoek, terwijl het nieuwe jaar nog maar net een paar dagen oud is. En de ene dag straalden de lichtjes achter de ramen van de burens me nog vrolijk tegemoet, de andere dag zijn ze verdwenen. Weg kerstversiering! "Dat hebben we weer gehad," zegt de buurman en klopt tevreden de naalden en restjes kapotte kerstbal van zijn trui. Lastig vind ik het elk jaar weer: de voor mijn gevoel veel te snelle overgang van het vieren van de geboorte van het Kind van Kerst naar een licht-loze, donkere januarimaand. Alles wat aan het kerstfeest herinnert, moet begin januari blijkbaar zo snel mogelijk worden opgeruimd.

Zelf was ik het zo anders gewend van huis uit, als kind. In het plaatsje in Duitsland, waar ik opgroeide stond de kerstboom op de markt er zeker tot ergens eind januari, net als de kerststal in de kerk. En u begrijpt, het doet me deugd dat de kerststal in de St. Jan in Den Bosch nog even mag blijven. Ik heb het jarenlang volgehouden, op mijn Amsterdamse studentenkamer: de kerstboom ging pas begin februari de deur uit. Het werd natuurlijk ook wel een steeds lastiger klus, er zat geen naald meer vast tegen die tijd, maar dat nam ik voor lief. Het licht werd pas gedoofd tegen de tijd dat het 's ochtends alweer wat vroeger licht werd. Het hielp me toen op mijn studentenkamertje door de donkere dagen van januari heen. Licht, dat scheen dóór het donker heen...

'Doorhéén-schijning', zo heet deze periode in het jaar - deze eerste vier weken - dan ook al eeuwen volgens de kalender van de kerk: Epi-fanie, door-schijnen, ver-schijnen. Het verschijnen van een ster aan de hemel, die de drie wijzen op zoek laat gaan naar een nieuwgeboren koning, de doop van Jezus in de Jordaan, die hem in het licht zet als de gezondene, en zijn optreden in de synagoge in zijn vaderstad Nazareth - we hoorden

er vorige week hier over - dat zijn de verhalen, die volgens de traditie in de maand januari in de kerken gelezen worden. Vanuit de gedachte, dat het licht van kerst pas nu goed en helder gaat schijnen, dat de betekenis van Jezus pas echt begint te dagen als hij de kribbe is ontgroeid, als hij zich ontwikkelt tot, en zich zal laten kennen als, de mens naar Gods hart, als mens, in wie Gods licht oplicht in onze wereld – Epifanie, Licht-door-schijning.

Al met al reden genoeg, om Epifanie in de kerk te vieren. In de tijd van Johann Sebastian Bach gebeurde dat zeker. Hij schreef dan ook prachtige muziek voor deze vier weken volgend op het kerstfeest, zoals het koraal van zonet: "Gott, Lob und Dank". Volgens de lutherse traditie – Bachs traditie – wordt vandaag, op deze 4^e zondag in de tijd van Epifanie Psalm 93 gezongen - zoals wij ook hebben gedaan aan het begin van de dienst -, het gedeelte dat wij lazen uit de brief aan de Romeinen klinkt en als het verhaal van de storm op het water uit het evangelie van Mattheüs. Een verhaal, waarin, de identiteit van Jezus oplicht: als de mens naar Gods hart, die sterker is dan de angst en de chaos.

"Als God niet met ons was?": het is de titel van de gehele cantate, waaruit het koraal "Gott, Lob und Dank" is genomen. Het zou ook de gedachte kunnen zijn naar aanleiding van de ervaring van zo'n storm op zee. Als Jezus daar niet bij was geweest, wat dan? Als God daar niet bij was geweest? - Was die er dan?

Jezus' leerlingen zijn hem gevolgd, mee de boot in gestapt na een lange dag vol ontmoetingen, spannende discussies. Jezus is in slaap gevallen. En dan gebeurt het: het gaat stormen. En niet zo'n beetje ook! De avond is gevallen, dus het is ook nog stikdonker. Het water kolk!

Wat kolkend water kan doen - niet eens op hoge zee - maar wat een kolkende rivier kan doen, het bleek afgelopen zomer In Zuid-Limburg en het Duitse Ahrtal: één fatale avond en nacht en het leven van mensen is totaal verwoest. Geliefden verdronken, existenties werden vernietigd - overal wanhoop, verdriet, letterlijke nood op de levenszee.

Het verhaal over de storm op het meer is zo aangrijpend, omdat het je kan confronteren met hoe het letterlijk kan stormen, maar ook figuurlijk in mensenlevens in tijden, waarin een mens het licht niet meer ziet te midden van een duister bestaan en de richting kwijt is op de zee van

haar of zijn leven. De ervaring, om van het ene op het andere moment in een storm terecht te zijn gekomen, speelbal te zijn van wat je overkomt, golven, die hoog kunnen gaan, diepten, die zich onder je openen. En je probeert het hoofd boven water te houden, vol te houden.

Waar kijk je dan naar, als het leven speelbal lijkt te zijn in handen van een vreemde macht? Wat - of wie - doorbreekt die vreemde macht, die je leven lijkt te bepalen, die zo onvoorspelbaar kan zijn als water, dat opgestuwd wordt door de wind? Mensen die misbruik van je maken met woorden, die je op een zwarte lijst van fraudeurs zetten, die met hun handen aan je zitten. Dat je om je heen kijkt en een samenleving ziet, die op drift lijkt, uit elkaar drijft zonder betrokkenheid, samenhang, verongelijkt zijn. Een massa van kolkende golven als het ware: steeds weer een ander gevaar, een nieuwe angst, een nieuwe oorlog, het klimaat, dat uit het lood geslagen raakt en vergaat... Waar kijken we naar?

Het leven van mensen honderden jaren geleden verliep langs andere breuklijken, werd bedreigd door andere gevaren. Maar de ervaring van speelbal zijn van die gevaren, van angst, van verlies: dat geldt de eeuwen door. Al worden wij 21^e eeuwers hoogstwaarschijnlijk niet getroost door een afbeelding, zoals die op de voorkant van uw liturgie. Sterker nog, we vinden het eerder een merkwaardig, zoetig plaatje: zo'n wezentje met vleugels dat een hand uitstrekt naar een mens, die het moeilijk heeft tussen de woeste baren van het water, waar hij of zij schipbreuk op heeft geleden.



Als u goed kijkt, ziet u een schip in de verte het moeilijk hebben.

Het is een afbeelding uit een geliefd 18^e eeuws boek met zinnebeelden, stichtelijke afbeeldingen en bijpassende bijbelverzen en gedichten. Het boek van Jan Luyken, waar ik het net met de kinderen over had, is ook zo'n bundel met zinnebeelden. Op elke afbeelding staat steeds dat gevleugeld figuurtje – een engel lijkt het, maar het

moet echt wel Jezus voorstellen – en een vrouwsfiguur, de ziel, die zich laat leiden, begeleiden, troosten. Bach moet dergelijke boeken gekend hebben, want het was een populair genre in de 18^e eeuw. Het thema - de zoekende mens, de dolende ziel, die zich laat leiden, aan de hand wordt genomen, in gesprek is met Jezus - het is ook precies het thema,

dat Bach in de aria verklankt, die we straks zullen horen. En ja, net als zo'n plaatje, staat de letterlijke tekst van dat duet behoorlijk ver van ons af. Maar Bach laat met zijn muziek vooral bemoediging horen. Misschien om mensen op te laten kijken vanuit de donkere weerbarstigheid van hun bestaan? In tijden van oorlogen, ziekten, de pest van die tijd en nauwelijks wetenschappelijke kennis over het hoe en waarom van dat al... Zo weinig kennis, zo veel vragen en twijfel. De ziel wordt in Bachs aria tussen vertrouwen, geloof en twijfel heen en weer geslingerd. Maar de bas, die bij Bach steeds de stem van Jezus vertolkt, spreekt haar tegen. Als zij ervan overtuigd is, dat zij is verloren, probeert hij er bij haar doorheen te komen: "Jij ziel", zo zingt hij haar toe: "jij zult leven! En niet sterven!"

Geloof het - of geloof het niet - lieve ziel! Waar luister je naar? Hoor je de stem van de twijfel of durf je je toe te vertrouwen aan het weerwoord? Lukt het, om een uitgestoken hand te grijpen, een liefdevolle blik te zien, een troostend woord te horen en erop te vertrouwen dat dat gemeend is, waar en waarachtig? Je niet in de war te laten brengen door het krakeel van stemmen, de negativiteit van ontevreden, manipulerende taal, haattweets, de kakofonie in onze samenleving?

Waar valt het licht op? Op Hem, die opstaat te midden van de chaos, zodat wind en water niet anders kunnen dan gehoorzaam zijn - onderhorig zoals de Naardense vertaling prachtig verwoordt. Wind en het water zijn ónderhorig aan de liefde zelf. De liefde, die geen kwaad kan berokkenen, zoals Paulus schrijft. De strenge maar ook zo diep van de liefde wetende Paulus ziet daarin de overwinning van het licht op de duisternis: "De nacht is ten einde! De dag nadert al!"- zo dicht hij.

Twee jaar geleden dook kort voor Kerst in Bethlehem in een hotel dat pal ligt langs de muur, die loopt langs de grens met Israël een kunstwerk op van de mysterieuze streetartiest Banksy. Het was een miniatuurmuur met daarvoor een traditionele kerststal. In de muur zat één gat: een zwart omrand schietgat. Maar door dát gat kwam het licht naar binnen: licht, dat kans ziet om door de duisternis heen te dringen. Liefde, die zich niet door de haat laat verdringen: Epifanie ten volle! Ik wens ons allen een gezegende laatste zondag van Epifanie!